

Arheologija u Srbiji

Projekti Arheološkog instituta u 2020. godini

Arheologija u Srbiji.
Projekti Arheološkog instituta u 2020. godini

Izdavač:

Arheološki institut
Kneza Mihaila 35/IV
11000 Beograd
www.ai.ac.rs

Za izdavača:

Snežana Golubović

Urednici:

Selena Vitezović
Đurđa Obradović
Milica Radišić

Priprema:

Arheološki institut

Elektronsko izdanje

ISBN 978-86-6439-086-6

Arheološki institut

Arheologija u Srbiji

Projekti Arheološkog instituta u 2020. godini

Urednici

Selena Vitezović

Đurđa Obradović

Milica Radišić

Beograd 2023

SADRŽAJ

1. Redakcija, Uvod
2. *Arheološka iskopavanja i rekognosciranja*
3. **Dušan Borić, Dragana Antonović, Praistorija „dunavskog koridora“ u Đerdapu. Istraživanje u 2020. godini**
4. **Vidan Dimić, Dragana Antonović, Selena Vitezović, Danica Mihailović, Prljuša, Mali Šturac: istraživanje u 2020. godini**
5. **Aleksandar Kapuran, Igor Jovanović, Petar Milojević, Rekognosciranja rudnih ležišta i šljačišta u Boru i Majdanpeku u 2020. godini**
6. **Ivan Bogdanović, Goran Stojić, Ljubomir Jevtović, Legijski logor u Viminacijumu: istraživanja severnog dela utvrđenja u 2020. godini**
7. **Nemanja Mrđić, Milica Marjanović, Snežana Golubović, Legijski logor u Viminacijumu: arheološka istraživanja u zoni principije u 2020. godini**
8. **Mladen Jovičić, Saša Redžić, Ivana Kosanović, Zaštitna arheološka istraživanja nekropole na lokalitetu Više Grobalja (Viminacijum) u 2020. godini**
9. **Bebina Milovanović, Ilija Danković, Ljubomir Jevtović, Arheološka istraživanja na lokalitetu Rit (Viminacijum) u 2020. godini**

Arheologija u Srbiji. Projekti Arheološkog instituta u 2020. godini

10. **Sofija Petković, Bojan Popović, Marija Jović, Gordan Janjić**, *Vrelo – Šarkamen, arheološka istraživanja, prezentacija i promocija u 2020. godini*
11. **Sofija Petković, Marija Jović, Igor Bjelić, Bojana Ilijić**, *Arheološka istraživanja, prezentacija i promocija rimskog utvrđenja i naselja Timacum Minus u Ravni kod Knjaževca*
12. **Vesna Bikić, Uglješa Vojvodić, Marina Pavlović**, *Istraživanja, restauracija i revitalizacija kompleksa Sahat i Barokne kapije Beogradske tvrđave u 2020. godini*
13. **Marin Bugar, Ivan Bugarski, Uglješa Vojvodić, Milica Radišić, Nikola Lazarević**, *Arheološka prospekcija donjeg toka Zapadne Morave u 2020. godini: rezultati iz varvarinskog i čičevačkog kraja*
14. ***Analize arheološkog materijala***
15. **Josip Šarić**, *Okresani artefakti iz mezolitskog horizonta sa lokaliteta Lepenskog Vira – nova saznanja*
16. **Snežana Nikolić, Angelina Raičković Savić**, *Keramičke posude iz najstarijih celina istraženih u severozapadnom delu logora na Viminacijumu*
17. **Radmila Zotović**, *Zaključna razmatranja o rimskim kultovima na teritoriji Srbije*
18. **Nataša Miladinović-Radmilović, Dragana Vulović, Selena Vitezović, Nada Radak**, *Sirmijum – rezultat antropološkog projekta u 2020. godini*
19. ***Projektne i drugi izveštaji***
20. **Mladen Jovičić, Emilija Nikolić, Ivana Delić-Nikolić, Ljiljana Miličić, Snežana Vučetić, Jonjaua Ranogajec**, *Naučnoistraživački projekat MoDeCo2000 - realizacija projekta u 2020. godini*
21. **Sanja Nikić**, *Izdavačka delatnost i Bilioteka Arheološkog instituta u 2020. godini*

Sofija Petković, Arheološki institut, Beograd

Bojan Popović, Arheološki institut, Beograd

Marija Jović, Arheološki institut, Beograd

Gordan Janjić, Muzej Krajine, Negotin

VRELO – ŠARKAMEN, ARHOLOŠKA ISTRAŽIVANJA, PREZENTACIJA I PROMOCIJA U 2020. GODINI

Prema planu arheoloških istraživanja na lokalitetu Vrelo–Šarkamen u okviru projekta Arheološkog instituta u Beogradu i Muzeja Krajine u Negotinu, *Vrelo – Šarkamen, arheološka istraživanja, prezentacija i promocija*, od 26. 07. do 24. 08. 2020. godine, u cilju prezentacije i promocije utvrđene tetarhijske rezidencije na ovom lokalitetu, izvršena su iskopavanja na sektoru zapadne kapije.¹

Na prostoru južno od zapadne kapije, duž zapadnog bedema, otvorene su dve sonde pravca sever – jug: sonda 13/20, dimenzija 15 x 7 m, i sonda 15/20, dimenzija 5 x 5 m, sa ciljem da se istraže prostorija 4, konstantovana u kampanji 2019. godine (Petković *et al.* 2021, 181, sl. 7–8), prostorija južno od prostorije 5 (predvorja ulaza u kulu 1), prostorija 6, kao i deo zapadnog bedema južno od spoja sa kulom 1 (sl.1).

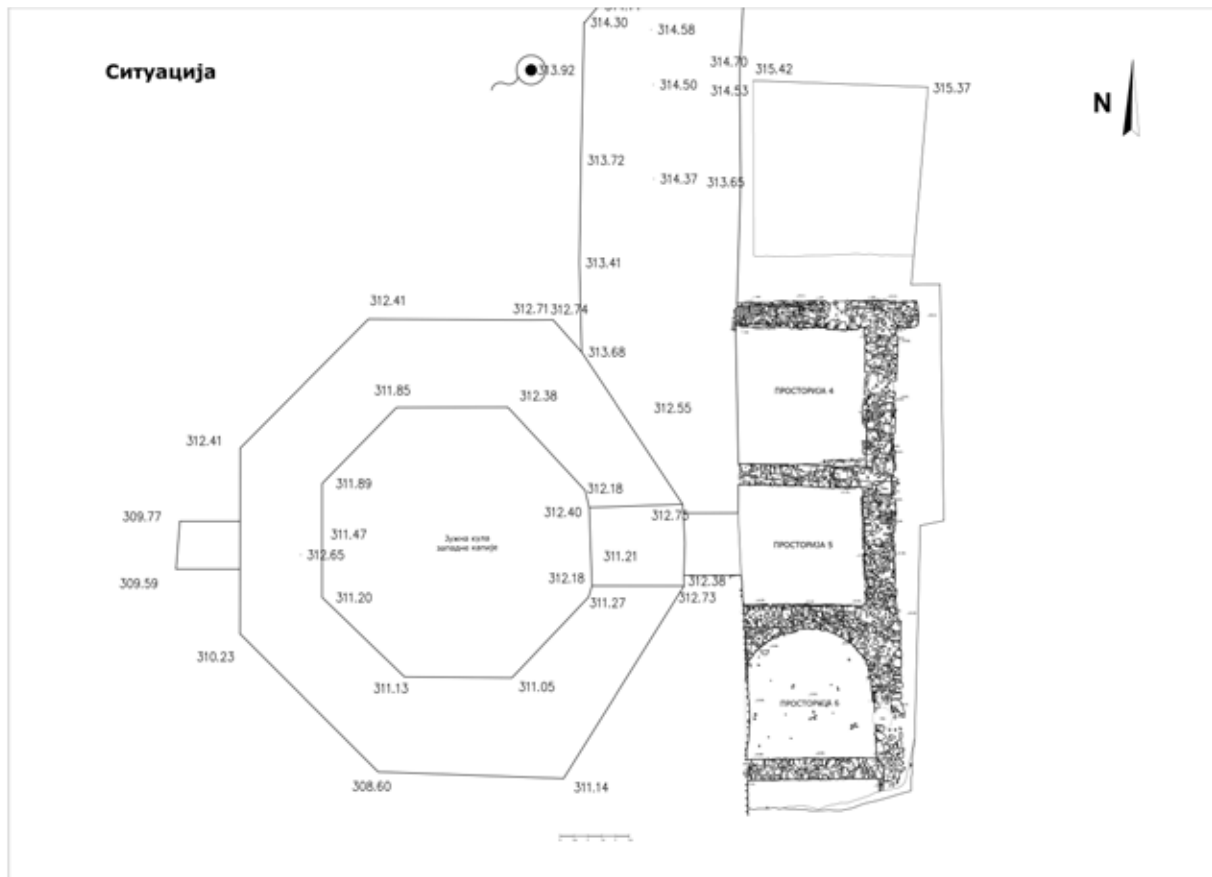
U severnom delu sonde 13/20 konstatovan je prostor bez objekata, koji se nalazio na pravcu komunikacije u utvrđenju (*decumanus*), dok je južni deo sonde zauzimala prostorija 4, prizidana uz unutrašnje lice zapadnog bedema, dimenzija 5,40 x 5,20 m, odnosno unutrašnjosti 4,80 x 4,60 m. Zidovi su izgrađeni u tehnici *opus mixtum*, od redova pritesanog kamena i tegula, vezanih krečnim malterom lošeg kvaliteta. Severni i južni zid su debljine od oko 0,70 m, a istočni 0,90 – 1 m. Zidovi su jako oštećeni korenjem drveća i erozijom tla (od severa ka zapadu). U prostoriji 4 konstatovana je malterna supstrukcija poda i delimično očuvan pod od ređanih tegula – nivo a. U sloju A, koji je pokrivao nivo a nađeni su fragmenti posude za skladištenje hrane, pitosa, koji se na osnovu tipoloških karakteristika može datovati u kraj 3. – 4. vek. Ovo možda ukazuje da je prostorija 4 služila za čuvanje hrane (sl. 2–3).

U prostoriji 4 u sondi 13/20 konstatovana je stratigrafija kulturnih slojeva, koja je utvrđenja prethodnim iskopavanjima na prostoru zapadne kapije u kampanjama 2017–2019: Sloj humusa sa vegetacijom, do relativne dubine od 0,30m.

Sloj A – mrka zemlja sa intenzivnim građevinskim šutom, na relativnoj dubini 0,30 – 0,60 m.

Nivo a – supstrukcija poda od krečnog maltera i ostaci popločanja od tegula.

Sloj B – crveno-mrka zemlja sa građevinskim šutom, na relativnoj dubini 0,60 – 1 m.

Slika 1 – Arheološka iskopavanja 2020, generalni plan (crtež: Bojan Popović).

Sloj C – crveno žuta glinovita peskuša, od 1 m relativne dubine.

U severnom delu sonde, severno od prostorije 4, ispod sloja humusa sa vegetacijom, nalazio se sloj crveno–mrke peskovite zemlje, identičnog sastava kao sloj B u prostoriji 4, tako da smo zaključili da se radi o sloju nasipanja u unutrašnjosti utvrđenja, kojim je nivelisan neravni, kameniti teren. Osim toga, nivelacijom je pokušano da se ublaži veliki pad terena od severa ka jugu, odnosno ka dolini Vrelske reke. Uz zapadni bedem otkriveni su veliki blokovi krečnjaka, koji su pali sa bedema i zapadne kapije.

Kada je očišćena podnica u prostoriji 5, koja je bila predvorje ulaza u kulu 1, konstatovan je velika visinska razlika u nivou a, malternoj supstrukciji poda u postoriji 4 i prostoriji 5. Izmerene su visinske kote na podu uz severni zid u prostoriji 4 i na podu uz severni zid prostorije 5, i one su iznosile: u prostoriji 4 – 313.11 m, a u prostoriji 5 – 311.76 m. Prema tome, visinska razlika u nivoima podova prostorije 4 i 5 je čitavih 1,35 m, što ukazuje da su

Slika 2 – Prostorija 4, sa istoka
(foto: Sofija Petković).

Slika 3 – Prostorija 4, sa jugozapada
(foto: Sofija Petković).

one kaskadno postavljene uz zapadni bedem od severa ka jugu, prateći pad terene.

Na spoljnom severoistočnom uglu prostorije 4 otkriven je zidani stubac, pilaster, dimenzija 0,95 x 0,90 m. Ovaj stubac je, bez sumnje, imao funkciju povezanu s zapadnom kapijom ili sa komunikacijom, koja je povezivala istočnu i zapadnu kapiju u unutrašnjosti utvrđenja (*decumanus*) (sl. 4).

U sondi 15/20 istražena je prostorija 6, koja se na jugu nadovezuje na prostoriju 5, predvorje ulaza u kulu 1. Prostorija 6 ima kvadratnu osnovu, dimenzija 5,2 x 5,2 m, tj. unutrašnjih dimenzija 4,6 x 4,6 m. Posebno je zanimljiva eksedra na unutrašnjem licu severnog zida, koja predstavlja deo kruga upisanog u kvadratnu unutrašnjost prostorije 6 ($R = 4,6$ m). Zidovi su zidani na isti način kao u ostalim prostorijama duž zapadnog bedema (*opus mixtum* od redova pritesanog kamena i tegula, vezanih krečnim malterom), a posebno je zanimljivo da prostorije 4–6 dele zajednički istočni zid, koji je nešto masivniji (debljine 0,90–1 m) od zidova upravnih na zapadni bedem (debljine 0,70–0,75 m) (sl. 5–6).

Pomenuti istočni zid, koji je zajednički prostorijama 4 – 6, ima sokl sa unutrašnje

strane, širok 0,15–0,20 m. Ovaj sokl označava niveletu poda, fundiranog na supstrukciji od krečnog maltera lošijeg kvaliteta, žućkasto–bele boje, koji je bio popločan tegulama, sada delimično očuvanim i dislociranim usled erozije tla.

U prostoriji 6 uočeni su ostaci malterne supstrukcije poda, koja na nekim mestima leži na živoj steni. I ovde su zidovi jako oštećeni korenjem drveća i erozijom tla, s tim da je južni zid prostojije bolje očuvan (do visine od 1–1,20 m) (sl. 7).

Konstatovano je da se istočni zid prostorije nastavlja ka jugu, što ukazuje na postojanje niza prostorija duž zapadnog bedema ka jugozapadnoj kuli (kula 10).

Slika 4 – Pilastar na severoistočnom uglu prostorije 4, sa istoka (foto: Sofija Petković).

Slika 5 – Prostorija 6, sa jugozapada
(foto: Sofija Petković).

Slika 6 – Prostorija 6, sa severoistoka
(foto: Sofija Petković).

Ostaje otvoreno pitanje funkcije prostorije 6, zbog njenog neobičnog tlocrta. Eksektura ukazuje da je prostorija bila zasvedena polukupolom ili kupolom. Zasvedena prostorija mogla je služiti za kupanje, za ličnu toaletu (kao garderoba) ili kao manja trpezarija.

Sonda 14/20 otvorena je istočno od sonde 10/19, od jugoistočnog ugla sonde, u dužini od 6 m, širine od 2, 5 m, da bi se ispitao jugoistočni ugao prostorije 3, odnosno produžetak južnog zida ove prostorije ka istoku, konstatovan prethodne godine.

U potpunosti je istražen zidani stubac, pilastar na jugoistočnom uglu prostorije 3, dimenzija 0,95 x 1 m (Sl. 8). Daljim iskopavanjima u sondi 14/20 zaključeno je da nije bilo drugih zidanih struktura na ovom prostoru. Pilastar na jugoistočnom uglu prostorije 3 zajedno sa pilastrom na severoistočnom uglu prostorije 4 mogli su biti konstruktivni delovi neke nadstrešnice, najverovatnije sa drvenom konstrukcijom, pokrivenom crepom (*tegulae, imbrices*), koja je pokrivala prostor ulice ispred zapadne kapije. U sloju crveno-mrke peskovite zemlje (sloj B) otkriven je obod pitosa, koji se može datovati u IV vek.

I tokom kampanje arheoloških istraživanja 2020. godine konstatovan je gotovo potpuni nedostatak pokretnih nalaza, što otežava definisanje funkcije otkrivenih prostorija i njihovu hronologiju. Osim pomenutih fragmenata keramičkih pitosa, u sondi 13/20, uz istočni zid prostorije 4, otkrivena su dva amorfna metalna predmeta: lučno zakrivljen fragment gvođenog okova i fragment bronzane oplata istog oblika. Funkcija i hronologija ovih predmeta nije mogla biti utvrđena.

Prospekcijom terena između sonde 15/20 i jugozapadne kule (kula 10), prema konfiguraciji terena utvrđeno je da se nastavlja niz prostorija duž unutrašnjeg lica zapadnog bedema. Takođe, raščišćavanjem vegetacije sa zida jugozapadne kule i u njenoj unutrašnjosti, konsta-

Slika 7 – Južni zid prostorije 6, sa severa (foto: Sofija Petković).

tovano je da je ona očuvan u visini prvog sprata, odnosno da su vidljivi otvori i lukovi bar tri prozora.

Po završetku iskopavanja izvršeno je geodetsko snimanje ovogodišnjih sondi i otkrivenih objekata, koji su uneti u digitalnu geodetsku podlogu nalazišta i generalni plan.

Tehnička dokumentacija istraženih objekata je digitalizovana.

Bibliografija

Petković *et al.* 2021 – S. Petković, I. Bjelić, M. Jović, G. Janjić, Šarkamen, arheološka istraživanja, prezentacija i promocija 2019. godine, : S. Vitezović, M. Radišić, Đ. Obradović (ur.), *Arheologija u Srbiji. Projekti Arheološkog instituta u 2019. godini*, Beograd 2021, 171–180.

Slika 8 – Pilastar na jugoistočnom uglu prostorije 3, sa jugoistoka (foto: Sofija Petković).

Napomene:

¹ Istraživanjima je rukovodila dr Sofija Petković, naučni savetnik Arheološkog instituta u Beogradu, a stručnu ekipu činili su dr Bojan Popović, arhitekta i Marija Jović MA, arheolog iz Arheološkog instituta u Beogradu, Gordan Janjić, muzejski savetnik Muzeja Krajine u Negotinu i Borisav Marković, geodeta u KU Negotin. U iskopavanjima je učestvovalo jedanaest fizičkih radnika.

Arheologija u Srbiji. Projekti Arheološkog instituta u 2020. godini

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

902/904:061.6(497.11)"2020"(082)(0.034.2)
902.2(497.11)"2020"(082)(0.034.2)

ARHEOLOGIJA u Srbiji [Elektronski izvor] : projekti Arheološkog instituta u 2020. godini / urednici Selena Vitezović, Đurđa Obradović, Milica Radišić.
- Elektronsko izd. - Beograd : Arheološki institut, 2023 (Beograd : Arheološki institut). - 1 elektronski optički disk (CD-ROM) ; 12 cm

Systemski zahtevi: Nisu navedeni. - Nasl. sa naslovne strane dokumenta. - Tiraž 50.
- Napomene i bibliografske reference uz tekst. - Bibliografija uz svaki rad.

ISBN 978-86-6439-086-6

- a) Археолошки институт (Београд) - Истраживања - 2020 - Зборници
- b) Археолошка истраживања - Србија - 2020 - Зборници

COBISS.SR-ID 127853321